

Bogár László: Oppenheimer-dilemma

2023 augusztus 08. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [0](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Eddiginél közelebbi és konkrét a fenyegetés.

Nincs ugyan kerek évfordulója és így közvetlen „aktualitása” a hirosimai atomtámadásnak, de talán érdemes újra szemügyre venni a nukleáris fegyverek problémáját. Egyrészt, mert az atomháború kérdése mindig „aktuális”, ráadásul most éppen újabb világháborúba süllyedni látszik az emberiség, és így minden eddiginél közelebbi és

konkrét a fenyegetés, másrészt pedig mert, az Oppenheimer-film, bár Hollywoodban „csinált” konstrukcióról van szó, de azért legalább próbál valamit megmutatni a kérdés valóságos mélységeiből is. Az atomfegyver az emberi létezés legsötétebb oldalát jeleníti meg, azt, hogy a racionális Észre épül? tudomány képes megvalósítani bármit, aminél aberráltabban észszer?tlenebb dolgot már nem is lehetne elképzelni. Ezt az aberrációt fejezi ki a kölcsönös megsemmisíthet?ség mint „visszatartó” er?. Aminek a legmélyebb oka az, hogy a nyugatias modernitás csak az elgondolhatóságot és a megvalósíthatóságot ünnepli, de végleg felszámolta a folytathatóságot, vagy ahogy ? maga hangoztatja, a fenntarthatóságot.

Érdekes egybeesés, hogy Enrico Fermi, aki az atombombát létrehozó tudósok között az egyik leginkább meghatározó személyiség volt, egy Szilárd Leóval és Teller Edével zajló beszélgetésen 1950-ben felvetette a kérdést, hogy ha a galaxisunkban akár százmilliárd bolygó is lehet, akkor miért nem találkoztunk eddig nemcsak idegen civilizációkkal, de az élet nyomával sem. Ezt a Fermi-paradoxonként ismert elméletet aztán sokan próbálták újragondolni, és egy Frank Drake nev? amerikai tudós egy feltevésrendszerbe igyekezett foglalni az értelmes civilizáció kialakulásának esélyeit. Ebben szerepel egy olyan mozzanat, hogy amikor már (sok el?zetes feltétel után) kialakul az élet, és megjelenik egy önmagára reflektálni képes értelmes lény, elkezd civilizációt építeni, belép a folyamatba egy kritikus mozzanat és ez a technológia. Az antik görög nyelvben a techné a hétköznapi cselekvés egy formáját jelölte, kicsit vicces módon ebből ered a magyar tekn? szavunk is, feltehet?leg arra utalva, hogy a tradicionális paraszti univerzum számára a kenyér tekn?ben való dagasztása a legfontosabb létevékenységek egyike volt.

Az antik görög létszemlélet alapvet? mintázatát a dialektika adta (ami a „párbeszédre”, a dialógusra utal, arra, hogy mindennek van egy „másik oldala” is), és úgy vélték, hogy a techné csak akkor képes helyes döntésekre épülni, ha a benne megnyilvánuló racionális Ésszel, a szellem egy mélyebb rétege, a poiesis „van párbeszédben”, szóval, hogy a Szellemnek kell ellen?riznie az Észet, ha az emberi cselekvés bel? egyensúlyát meg akarjuk tartani. A technológia megjelenése egy értelmes civilizációban azért kulcsfontosságú, mert a technológiában a megismer? és alkotóan cselekv? Ész exponenciálisan gyorsuló öngerjeszt? spirálmozgása vezethet azokhoz a kozmológiai tudásokhoz, amelyek egyáltalán esélyt adhatnak arra, hogy ezek a technoevolúcióra képes civilizációk egymással kapcsolatba kerülhessenek.

A hatvanas évek technológiai filozófiája egyszerre volt optimista és pesszimista. Optimista volt abban az értelemben, hogy már érzékelte az exponenciális növekedés szédít? távlatait, ám egyre pesszimistább volt abban a tekintetben, hogy azt is látta, a technológia minden formája egyetlen „mozdulattal” fegyverré is válhat, méghozzá egyre iszonyatosabb erej? fegyverré. Olyanná, amivel a diadalittasan el?re nyomuló technocivilizáció menetrendszer?en el is pusztítja önmagát. S?t akár az életet is az ?t megszült? bolygón. Drake gondolat kísérletében tehát evidencia volt az a feltevés, hogy mivel a technocivilizációk még az el?tt elpusztítják önmagukat, mielőtt a technológiájuk elérné azt a szintet, ahol már érintkezésbe léphetnének egymással, így a Fermi-paradoxon ezzel megoldottnak tekinthet?.

Persze azóta nagyon sokan tettek kísérletet Drake gondolat kísérletének az újraalkotására, s persze ez csak egy spekulatív intellektuális játék, de elnézve az emberiség általános lelki, erkölcsi, szellemi állapotát, illetve ennek történelmi dinamikáját, inkább látjuk helytállóknak ezt az önfelszámolást feltételez? hipotézist, mint nem.

E kis kitér? után lépünk vissza az atombomba megalkotásához, és Oppenheimer dilemmájához, vagyis, hogy van-e/lehet-e bárkinek bármilyen helyzetben erkölcsi „felhatalmazása” arra, hogy atomfegyvert alkalmazzon, és ezzel elindítsa a (fizikai után) azt a társadalmi „láncreakciót” is, amelynek nyomán az emberiség elpusztítja önmagát, vagy akár megsemmisítheti az egész földi életet is. És ami talán még ennél is kényesebb kérdés, hogy ki volna az „alanya” ennek felhatalmazás meghatározó hatalomnak? Az Oppenheimer-film egyik kissé rejtve maradó, de valójában kulcsfontosságú mozzanata, hogy egyáltalán kinek és mire is van hatalma ebben az egyre gyorsuló exponenciális technocivilizációs játszmban, ahol a tét „alsó hangon” is az emberiség léte.

Látszólag a formális hatalmat birtokló politikus dönt minden fontos kérdésben, hisz ? a megrendel?, finanszírozó és végfelhasználó, de az egyre inkább felgyorsuló technoevolúciós spirálban ugyan, hogy lehetne bármiben döntésképes a politikus, ha elemi szinten sem érti a „high-tech” legf?bb lényegi összefüggéseit. Ám látszólag a tudós is kiszolgáltatott, hisz ? csak megalkot valamit, aminek az alkalmazás utáni további sorsáról már nem nagyon lehet fogalma. Az Oppenheimer-film mintha azt sugallaná, hogy a tudós és a politikus is csak „eszköz” ebben a pokoli játszmban, és ma sem tudunk semmit sem arról, hogy vajon mégis kinek a kezében?

Bogár László

A szerző? közgazdász

www.magyarhirlap.hu

DR. DRÁBIK JÁNOS
100 ÉVVEL TRIANON UTÁN
DVD
A trianoni győzeletről tabumentesen

„Egy film amelyet minden magyarnak látnia kell”

Ajánló